

Dénes György

Szalonna Árpád-kori templomának 1906. évi képe Pörge Gergely rajzain

A Bódva-parti Szalonna község református templomának mai szentélye eredetileg kerek templomocskaként épült, feltehetőleg még a XI. század második felében¹ és ezt a XII-XIII. század fordulóján, de legkésőbb a XIII. század folyamán négyszögletes hajóval bővítették. A templom belsejét falképekkel díszítették. A XIV-XV. században sekrestyével bővült és újabb falképekkel gazdagodott. 1562-ben a falut törökök dúlták fel, ekkor valószínűleg a templom is leégett, tetőszerkezete beomlott. Röviddel a törökdúlás után újjáépülhetett. 1598-ban már református templom, falképeire utóbb meszelés került. Sekrestyéjét 1808-ban elbontották, nyomát utóbb csupán falcsomok jelezte. Mellé 1765-ben szép fa harangláb épült.²

1922-ben jelentős felújítást végeztek a templomon. Meredek zsindeleteteje helyett jóval laposabb bádogtetőt kapott, korábban meszelt külsejére durva felületű vakolat került. A kapu falsíkból kiugró részének csúcsba menő, hegyes, háromszög alakú tetőzetét felül lecsonkolták, így az trapéz alakú lett. Kicsérélték a templomhajó régi, szép, népi barokk festésű kazettás fa mennyezetét egy egyszerű, festett, sík deszkamennyezetre. A templom belsejében a régi mészrétegeket részben levakarták és a falakat újra meszelték. A régi mészrétegek eltávolítása során középkori falképek kerültek napvilágra, viszont elpusztult az apszidiol falának régebben ismert, három apostolt ábrázoló falképtöredéke.³

A templomépületet még jóval a felújítás előtt, 1900-ban a Műemlékek Országos Bizottságának megbízásából Myskovszky Viktor felmérte, és arról négy lapon felvételi rajzokat készített, és pedig látképet a templomról, alaprajzot és a déli homlokzat rajzát, továbbá kereszt- és hosszmetseteket, rögzítette az apszidiol három apostolt ábrázoló falkép töredékét, valamint a templom keleti és nyugati homlokzatát. A templom korabeli állapotáról leírást is publikált Myskovszky.⁴

Kutatásaim során a közelmúltban sikerült a Magyar Nemzeti Múzeum keretébe tartozó Történelmi Képcsarnok gyűjteményében hét

darab művészi grafikát fellelnem, amelyek majd két évtizeddel a nagy felújítás előtt, 1906-ban készültek és hiteles hűséggel rögzítik a szalonnai református templom XX. század eleji külső és belső képét, a zsindegyel fedett korábbi meredek tetőszerkezetet, a kapu fölötti kis tető előbbi csúcsos alakját, a másutt meg nem örökített, ízes, népi barokk festésű kazettás fa mennyezetet, valamint az apszidiol három apostolt ábrázoló, azóta elpusztult falkép töredékét is. Ez utóbbi ábrázolás színes akvarell, a többi grafit ceruzarajz.

A képek tárgya, alkotásuk időpontja, valamint méretük és leltári számaik a Történelmi Képcsarnokban:

- T 8813 A templom külső képe délről. 1906. november 14.
(24 x 32 cm)
- T 8814 A templom külső képe keletről. 1906. november 9.
(17,5 x 25,3 cm)
- T 8815 A szentély külseje és a bejárati kapu. 1906. november
(17,5 x 25,6 cm)
- T 8816 A templom belseje, a hajó és régi mennyezetének képe
a szentély felől. 1906. november 12.
(17,5 x 25,9 cm)
- T 8817 A templom belseje, a szentély képe a hajó felől. 1906.
november
(17,5 x 25,7 cm)
- T 8818 Az apszidiol azóta elpusztult falkép töredéke: három
apostol feliratos szalagokkal. 1906.
(21 x 27 cm)
- T 8819 A templom szószéke. 1906. december 3.
(24 x 31,5 cm)

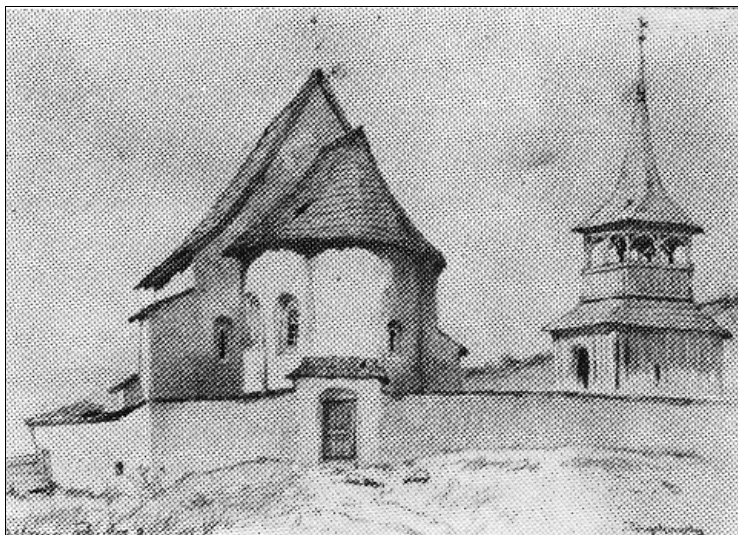
A képeket Pörge Gergely festőművész (1858-1930) készítette, aki festői tanulmányait Budapesten, majd Münchenben végezte. Hazatérve a Benczúr mesteriskola tagja lett. Főleg népi jeleneteket, falusi részleteket ábrázoló kisméretű képeket festett. Ilyen tárgyú ceruzarajzokat is készített, többnyire képeslapok számára.⁵ Néhány képét a Magyar Nemzeti Galériában láthatjuk, a Történelmi Képcsarnokban több rajza található, ezek közé tartozik a Szalonna Árpád-kori templomát ábrázoló, itt ismertetett képsorozat is.⁶

Jegyzetek

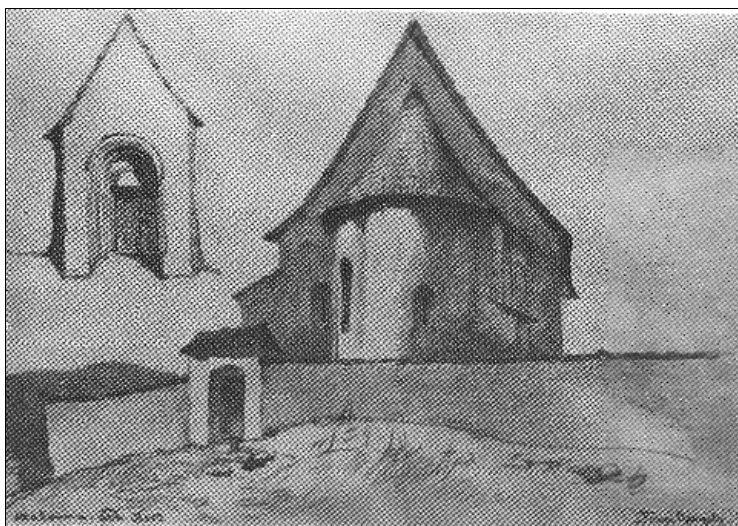
- ¹ Gervers-Molnár Vera: A középkori Magyarország rotundái. Budapest, 1972. 34. – A szakemberek egy része a kerek templomot XII. századnak tartja. E sorok írása idején folyamatban levő régészeti feltárás és a műemléki helyreállítást megelőző falkutatás talán megnyugtatóan eldönti majd ezt a kérdést.
- ² Dénes György: Szalonna, feudális főúri szálláshely és kerek temploma. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XII. Miskolc, 1973. 65-86.
- ³ Szabó Ferenc: Borsod megye Árpád-kori templomai. Miskolc, 1936. 28-45.
- ⁴ Myskovszky Viktor: Néhány felsővidéki műemlék. Archaeológiai Értesítő XXI. 1901. 392-395.
- ⁵ Magyar életrajzi lexikon II. Budapest, 1969. 438.
- ⁶ A hét képet a Herman Ottó Múzeum Évkönyve XII. kötetében megjelent Szalonna, feudális főúri szálláshely és kerek temploma című dolgozatom illusztrációiként közöltem, de ott nem került sor sem a képek lelőhelyének megjelölésére, sem alkotójuk ismertetésére. Ezt a hiányt kívánja pótolni e közlemény.

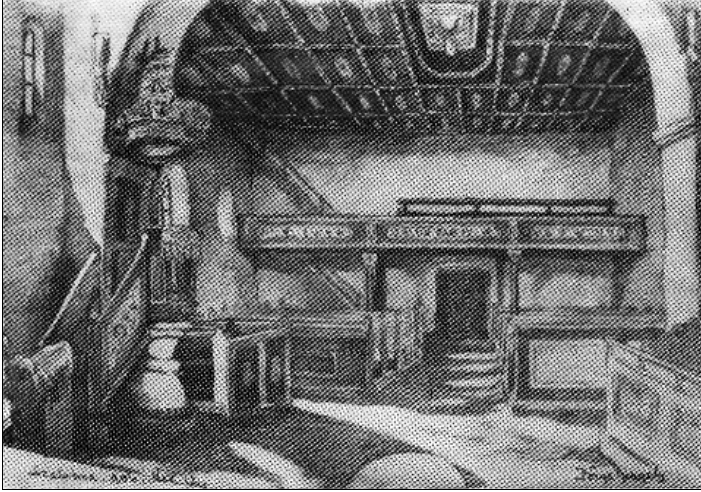
T 8813 – Az alacsonyabb tető a XI. századi kerek templomot és apszisát fedi, a magasabb tetőszerkezet alatt húzódik a XII-XIII. századi bővítés.

T 8814 – A templom képe keletről, a XVIII. századi fa haranglábbal.

T 8815 – A templom keletről. A kép bal felső sarkában a templom nyugati falában levő román kapu látható.

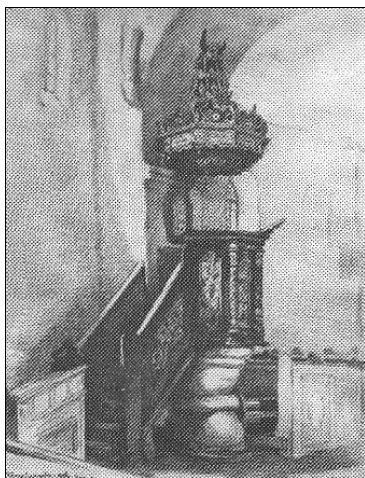
T 8816 – A templom belső tere és festett deszkamennyezete 1625. évszámmal, 1777-ben készült festett fa karzata és 1801-ben készült szószéke. A diadalív mindkét oldalán látható az elpusztult gótikus boltozat bordaindításának maradványa.

T 8817 – A templom XII-XIII. századi bővítésének a reformátusok által fehérre meszelt falú belső tere, két funkcionáló és egy befalazott román ablakával. A diadalíven túl a XI. századi kerek templom szentélye látszik.

T 8818 – A XI. századi kerek templom apszisának déli falán 1900-ban feltárt és azóta elpusztult XV. századi falkép töredék.

T 8819 – A templom festett fa szószéke, koronáján 1801 évszámmal.

(Forrás: Dénes György: Szalonna Árpád-kori templomának 1906. évi képe Pörge Gergely rajzain. In. A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei 13. 1974. 81-82. p. A képek a Herman Ottó Múzeum Évkönyve 12. száma (1973, 65-86. p.), Dénes György: Szalonna feudális főúri szálláshely és kerek temploma című munkájából kerültek átvételre.)

A szerkesztő megjegyzése:

A jegyzetek 1. száma alatt, a szerző által említett régészeti feltárás és műemléki helyreállítás évekig tartott. A munkák során a lehetőségekhez mérten sok részletet helyreállítottak (pl. a tetőt a régi állapotába állították vissza), a freskókat megkutatták és restaurálták. Az elvégzett munkákról a következő írások adnak részletes felvilágosítást: *Schönerne Ilona*: A szalonnai református templom helyreállítása. In. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XX. Miskolc, 1981. 39-51. p., és ugyanebben a számban *Hokkyné Sallay Marianne*: A szalonnai református templom középkori falképei, 53-60. p.; *Bécsi János – Pintér Attila*: A szalonnai református templom falképeinek helyreállítása, 61-71. p.

A templom bádogtetős képe az 1922. évi renoválás után.

A templom az 1970-es évekbeli felújítás és restaurálás után.